

Adw. Monika Małgorzata Gąsiorowska

R. pr. Magda Krzyżanowska – Mierzewska

**Rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego w przedmiocie
wznowienia postępowania karnego po oddaleniu kasacji z udziałem
neosędziowego SN w świetle orzecznictwa ETPC dotyczącego jednolitości
orzecznictwa sądowego jako elementu prawa do rzetelnego procesu**

Krajowa Rada Sądownictwa funkcjonująca w obecnym kształcie, w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 roku o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw¹, „wyprodukowała” tysiące sędziów, określanych powszechnie jako neosędziowie. Wydają oni od kilku lat orzeczenia, których liczba z każdym miesiącem wzrasta. Pomimo jasnych rozstrzygnięć sądowych, stwierdzających, że osoby rekomendowane przez neo - Krajową Radę Sądownictwa zostały powołane na stanowiska w sposób sprzeczny z prawem, czyli orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka² oraz TSUE, jak i z pozostającej w mocy uchwały Sądu Najwyższego połączonych Izb z 23 stycznia 2020 roku³, sędziowie wadliwie powołani nadal orzekają, także w Sądzie Najwyższym. Sytuację dodatkowo komplikuje fakt, że – jak się wydaje – obecnie władze publiczne nie mają jasno zakomunikowanej opinii publicznej wizji rozwiązania problemu wadliwych powołań i losu wydanych przez neosędziów orzeczeń, w tym także tych, które zapadły jako ostateczne. Nie są znane nawet szacunki – i

1 Dz.U.z 2018 r., poz. 3 z późn. zm.

2 ETPCz, Advance Pharma przeciwko Polsce, 3 lutego 2020 r., nr 1460/20 oraz Wałęsa przeciwko Polsce, 23 listopada 2023 r., nr 50849/21; wszystkie wyroki dostępne w <https://hudoc.echr.coe.int>.

3 BSA I – 4110-1/20, OSNK 2020, z. 2, poz.7.

wyduje się, że takiego szacowania organy państwa nie prowadzą – liczby orzeczeń wydanych przez neosędziów. W poszukiwaniu drogi naprawczej setki osób zwróciły się do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, gdzie na rozpoznanie czeka obecnie ponad 700 skarg na naruszenie prawa do niezawisłego i niezależnego sądu ustanowionego ustawą w rozumieniu art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Liczba spraw tego rodzaju zawisłych przed ETPC nie jest wysoka, jeżeli weźmie się pod uwagę ogromną zapewne liczbę orzeczeń wydanych przez mniej więcej jedną trzecią osób orzekających jako sędziowie przez okres ponad sześciu lat. Jednakże ta liczba stanowi dla Trybunału przytłaczającą większość spośród ponad połowy 1837 zawisłych przed nim skarg przeciwko Polsce.⁴ W wyroku *Wałęsa przeciwko Polsce* Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazał, iż „podstawowym problemem jest wadliwa procedura powoływania sędziów z udziałem KRS ustanowiona na mocy ustawy nowelizującej z 2017 roku, która z natury i w sposób ciągły wpływa na niezawisłość sędziów powołanych w ten sposób. Chociaż, jak stwierdził Sąd Najwyższy w uchwale połączonych izb z dnia 23 stycznia 2020 roku, brak niezależności zreformowanej KRS skutkuje co do zasady wadami podważającymi niezależność i bezstronność sądu, to jednak skutki tego braku różnią się w zależności od rodzaju sądu i jego pozycji w sądownictwie”. Trybunał podzielił konkluzję wyrażoną w tej uchwale Sądu Najwyższego, iż wady w największym stopniu obciążają sytuację neosędziów Sądu Najwyższego, gdyż „rygorystyczny standard” niezależności tego sądu od władz politycznych jest warunkiem koniecznym jego funkcjonowania zgodnie z Konstytucją i prawidłowego wykonywania jego kompetencji orzeczniczych jako sądu, od którego orzeczeń nie przysługuje już odwołanie. Te kompetencje zaś mają fundamentalne znaczenie dla funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego – także w obszarze czuwania nad jednolitością orzecznictwa.

⁴ Liczba skarg zawisłych przed ETPCz 1 lipca 2024; ostatnie publicznie dostępne dane, wg. Poland, Press Country Profile, <https://www.echr.coe.int/press>

W wyroku tym jako wyroku pilotażowym Trybunał określił roczny okres, na który wstrzymał rozpoznawanie zawisłych przed nim spraw dotyczących neosędziów i innych dysfunkcji systemu sądownictwa polskiego, wynikających z działań większości parlamentarnej w latach 2015-2023. Ten roczny termin upłynął 23 listopada 2024 roku, a wobec zapewnień rządu – i na jego wniosek – o prowadzeniu prac nad przyjęciem środków przywracających niezależność sądów i praworządność, 20 listopada 2024 roku. Trybunał zdecydował się ten okres przedłużyć do 23 listopada 2025 roku. Nie znamy treści wniosku rządu o odroczenie; ten dokument procesowy nie został udostępniony opinii publicznej. Rząd nie miał zresztą takiego obowiązku. Interesujące byłoby jednak, jakie konkretne działania i przedsięwzięcia stanowiły argument na rzecz wstrzymania rozpoznawania tych spraw. W komunikacie prasowym o odroczeniu czytamy, że „rząd zaprzysiężony w grudniu 2023 roku przedstawił Trybunałowi szczegółowe informacje na temat wykonywania wyroków i postępów w reformach strukturalnych mających na celu rozwiązanie problemów systemowych. W szczególności poinformował Trybunał, że nowa ustawa o KRS została przyjęta przez polski rząd i parlament. Ustawa ta ma na celu odwrócenie zmian wprowadzonych od 2017 roku, które pozbawiły członków polskiego sądownictwa prawa wyboru sędziów członków KRS i umożliwiły władzy wykonawczej i ustawodawczej bezpośrednią lub pośrednią ingerencję w procedurę powoływania sędziów. (...) jest to bardzo pozytywna zmiana i tak została oceniona przez Komitet Ministrów. Niestety, ustawa ta nie weszła jeszcze w życie, a brak niezależności odtworzonej KRS nadal z natury rzeczy wpływa na niezawisłość powołanych w ten sposób sędziów. Komitet Ministrów podkreślił również potrzebę szybkiego zakończenia procesu legislacyjnego. Trybunał przyjął do wiadomości zobowiązanie Rządu RP do regularnego przedstawiania Trybunałowi raportów na temat postępów w wykonywaniu wyroku pilotażowego w sprawie Wałęsy. (...) [r]ząd podkreślił, że biorąc pod uwagę skalę reform i obecną sytuację polityczną, potrzebny jest

odpowiedni czas na podjęcie skutecznych i kompleksowych działań.”⁵

Odroczenie ma dać państwu polskiemu czas na sfinalizowanie środków o charakterze ogólnym (*general measures*) zmierzających do usunięcia z systemu prawnego rozwiązań, które pozbawiły strony postępowań sądowych z udziałem neosędziów prawa do rzetelnego procesu sądowego przed niezawisłym sądem „ustanowionym przez ustawę” w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji. Trybunał mając – z jego perspektywy – znaczną liczbę takich spraw do rozpoznania, woli czekać, aż środek naprawczy zostanie wprowadzony na poziomie krajowym, niż przeznaczać zasoby na wydawanie setek powtarzalnych orzeczeń dotyczących tego samego rodzaju naruszenia Konwencji.

Nie można też zapominać, że pierwsi skarżący, którzy poskarżyli się do Trybunału, mają już zakończone sprawy na podstawie orzeczeń akceptujących ugody między stronami⁶ lub deklaracje jednostronne złożone przez rząd⁷, Trybunał zasądził na ich rzecz po 10,000 euro i również mogą rozważać, czy i jakie kroki mają ewentualnie do dyspozycji w celu skutecznej ochrony swoich praw.⁸ I tutaj zaczynają się schody. Od utworzenia neo-KRS minęło już ponad 6 lat. Perspektywa czasowa, w której te środki miałyby być przyjęte przez polskiego ustawodawcę, jest odległa i niepewna z uwagi – także – na czynnik wyborczy, czyli wybory prezydenckie przewidziane na maj 2025 roku. Dla wielu skarżących i ich pełnomocników odległy horyzont czasowy uregulowania problemu neosędziów i statusu wydanych przez nich orzeczeń powoduje frustrujący stan niepewności. Dlatego sami podejmują inicjatywy, zmierzające do uzyskania ochrony prawnej w ramach polskiego systemu prawnego. Jedną z

5 “Rule-of-law” cases against Poland are adjourned for an additional year, European Court of Human Rights, Registrar of the Court, ECHR 269 (2024), 20.11.2024.

6 Application no. [53778/20](#), Krzysztof Piotr Szczepaniak v. Poland and 13 other applications, 7 listopada 2024.

7 Application no. [1412/21](#) Maria Modzelewska v. Poland and 8 other applications ; Applications nos. [41097/20](#) and [39577/22](#) Wiesław Dudek against Poland and Dariusz Lazur against Poland, 8 October 2024.

nich są wnioski o wznowienie postępowań karnych składane do Sądu Najwyższego (często traktowane przez ten sąd jako sygnalizacje). Niestety ta droga również okazuje się najeżona trudnościami, wynikającymi z fundamentalnych rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego w jego obecnym składzie.

Na gruncie postępowania karnego przywołać należy postanowienie Sądu Najwyższego z 23 marca 2023 roku.⁹ Postanowieniem tym Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały udzielającej odpowiedzi na pytanie, czy oddalenie kasacji przez skład Sądu Najwyższego, w którym bierze udział neosędzia, jest prawomocnym „orzeczeniem kończącym postępowanie sądowe” w rozumieniu art. 542 § 3 k.p.k. Z uzasadnienia wynika, że postanowienie o oddaleniu kasacji nie jest takim orzeczeniem – a zatem wznowienie postępowania zakończonego w ten sposób nie jest możliwe. Skład orzekający SN w tej sprawie wyraża opinię, że kwestia ta została rozstrzygnięta w ramach koherentnej i utrwalonej od dawna linii orzeczniczej, a ponadto – że wprowadzenie adekwatnego środka naprawczego dotyczącego orzekania przez neosędziów jest rolą ustawodawcy. Dodatkowo też w argumentacji pojawia się pogląd, że zarówno wniosek o wyłączenie sędziego jak i wniosek o przeprowadzenie testu niezawisłości i niezależności są skutecznymi mechanizmami przeciwdziałającymi nieprawidłowemu obsadzeniu składu sądu.¹⁰ Odmowa podjęcia uchwały w tej kwestii zadziałała jednak w sposób paradoksalny. W licznych orzeczeniach SN odmowa owa jest bowiem powoływana tak, jakby, po pierwsze, miała stanowić źródło wiążącej interpretacji, a po drugie – jakby w istocie stanowiła uprawnioną podstawę dla wniosku, że wznowienie w omawianych okolicznościach jest niedopuszczalne. Na przykład na to właśnie postanowienie

9 I KZP 17/22; SSN Dariusz Świecki (przewodniczący, sprawozdawca); SSN Małgorzata Gierszon; SSN Piotr Mirek; SSN Barbara Skoczowska; SSN Andrzej Stępka; SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek; SSN Paweł Wiliński.

10 Krytycznie o tym postanowieniu: Konrad Lipiński, Wznawianie postępowań zakończonych orzeczeniem nienależycie obsadzonego Sądu Najwyższego, *Palestra* 12/2023.

powołuje się wprost zarządzenie, w którym SN nie stwierdza podstaw do wznowienia postępowania, gdyż „[w] postanowieniu składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2023 r., I KZP 17/22, przyjęto, że nie jest dopuszczalne wznowienie z urzędu w trybie art. 542 § 3 k.p.k. wobec ujawnienia się jednego z uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. postępowania kasacyjnego zakończonego wydaniem postanowienia [przez neosędziego] o oddaleniu kasacji jako oczywiście bezzasadnej.”¹¹ Podobne postanowienia i zarządzenia zapadają – ciągle z powołaniem na odmowę przyjęcia uchwały jako źródło wiążącej interpretacji – także z udziałem neosędziów Sądu Najwyższego.¹² Z drugiej strony pojawiają się orzeczenia Sądu Najwyższego, które wznawiają postępowanie zakończone postanowieniem o oddaleniu kasacji wydane z udziałem neosędziego.¹³ Np. w postanowieniu wydanym 14 czerwca 2023 skład orzekający przypomniał o uchwałach Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2020 roku oraz z 2 czerwca 2022 roku odnoszących się do sytuacji neosędziów tego sądu.¹⁴ Analizując dotychczasowe orzecznictwo, w świetle wadliwości powołań sędziów przez neoKRS, Sąd Najwyższy doszedł do wniosku, że w przypadku orzeczenia o oddaleniu kasacji, w którym brał udział neosędzia, dopuszczalne jest wznowienie postępowania zarówno na wniosek jak i z urzędu. Szeroko odniósł się do dotychczasowego orzecznictwa i przedstawił wywód, który doprowadził do wniosku o możliwości wznowienia postępowania. Podobne postanowienie z dnia 27 czerwca 2023 roku przyjmuje

11 I KO 108/24, 19 listopada 2024 r., SSN Dariusz Świecki; podobnie V KO 38/24, 8 sierpnia 2024, SSN W. Kozielowicz; II KO 62/24, 2 lipca 2024, SSB W. Kozielowicz.

12 Np. II KO 72/24, 27 sierpnia 2024 r., Z. Kapiński; II KO 74/24, 22 sierpnia 2024 r., M. Motuk; III KO 86/24, 22 sierpnia 2024 r., M. Motuk; V KO 38/24, 18 lipca 2024 r., A.Dziergawka.

13 Np. postanowienie z 23 sierpnia 2023 r., II KO 75/23; postanowienie z 14 czerwca 2023 r., II KO 73/22; postanowienia z 21 czerwca 2023 r., V KO 17/22 i V KO 30/22; postanowienie z 27 czerwca 2023 r., III KO 15/22; postanowienie z 27 czerwca 2023 r., I KO 84/21; oba z tej daty w składzie SSN Jarosław Matras (przewodniczący), SSN Eugeniusz Wildowicz, SSN Włodzimierz Wróbel (sprawozdawca).

14.06.2023 r., III KO 43/23 i II KO 73/22; 21.06.2023 r., V KO 17/22 i V KO 30/22; z 27.06.2023 r., III KO 15/22 i z 20.05.2024 r., I KO 30/24

14 IKZP 2/22 (OSNK 2022, z.6, poz.22.

argumentację zawartą we wcześniejszym czerwcowym postanowieniu, a jednocześnie dobitnie akcentuje, że „postanowienie Sądu Najwyższego o oddaleniu kasacji wyczerpuje środki odwoławcze przewidziane polskim prawem wewnętrznym, uprawniając do złożenia skargi indywidualnej do ETPC (art. 35 ust. 1 EKPC). Uwzględniając dotychczasowe orzecznictwo Trybunału w sprawach polskich, w których wskazywano na naruszenie standardu z art. 6 ust. 1 EKPC w sprawach rozpoznawanych przez Sąd Najwyższy w składach z udziałem osób powołanych na urząd sędziego Sądu Najwyższego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie ustawy z 2017 roku [powołane wcześniej wyroki: z dnia 8 listopada 2021 roku, sprawa *Dolińska – Ficek i Ozimek przeciwko Polsce* (skargi nr 49868/19 i 57511/19) oraz z dnia 3 lutego 2022 roku, sprawa *Advance Pharma Sp. z o.o. przeciwko Polsce* (skarga nr 1469/20)], jedynie rozstrzygnięcie dopuszczające wniosek o wznowienie postępowania zakończonego postanowieniem Sądu Najwyższego o oddaleniu kasacji i uchylenie zapadłego w tym postępowaniu orzeczenia, na zasadzie prewencyjnej, zapobiec może wniesieniu skutecznej skargi do ETPC, a tym samym uchylić ryzyko ponoszenia przez Skarb Państwa związanych z ewentualnym orzeczeniem Trybunału niedających się oszacować konsekwencji finansowych. Naprawienie na gruncie krajowym stwierdzonego uchybienia takim skutkiem bez wątplenia zapobiega.”

To stwierdzenie można opatrzyć dwiema uwagami. Po pierwsze, wydaje się, że zasadniczą wartością konstytucyjną (i konwencyjną) znacznie wyższej rangi, niż tylko zapobieganie powstaniu odpowiedzialności finansowej Skarbu Państwa w przyszłości, której winno służyć wznowienie postępowania uprzednio zakończonego z udziałem neosędziego Sądu Najwyższego, jest przede wszystkim zapewnienie prawa dostępu do niezależnego sądu ustanowionego ustawą w rozumieniu Konstytucji i Konwencji. Po drugie, należy pamiętać, że z omawianego orzeczenia Sądu Najwyższego nie należy

wyciągać praktycznej konkluzji, istotnej dla osób rozważających ewentualne złożenie skargi strasburskiej, co do tego, jaki krajowy środek odwoławczy dotyczący tego prawa należy wykorzystać przed jej wniesieniem. Jak wiadomo, taki obowiązek nakłada na skarżących art. 35 Konwencji. Jednakże o tym, jaka droga ochrony prawnej istniejąca w prawie krajowym stanowi skuteczny środek, którego niewniesienie spowoduje odrzucenie skargi przez ETPC, decyduje zawsze sam Trybunał. Czyni to zwykle w świetle analizy krajowego orzecznictwa dotyczącego rzeczywistej skuteczności konkretnych środków ochrony. Nie należy zatem w żadnym razie pochopnie interpretować tego postanowienia SN (i innych podobnych) jako nakładającego na strony postępowań krajowych obowiązek złożenia przed wniesieniem skargi strasburskiej wniosku o wznowienie postępowania.

Taki wniosek nasuwa się tym bardziej, jeżeli weźmie się pod uwagę trzy czynniki:

Po pierwsze, znamy szeroko omawiane w piśmiennictwie trudności związane ze skutecznym podnoszeniem w postępowaniu sądowym zarzutu niewłaściwej obsady sądu, jeżeli zasiadał w nim neosędzia, czy to sądu powszechnego, czy Sądu Najwyższego. Nie wiadomo zatem, czy i który z nich (w największym skrócie – kodeksowy wniosek o wyłączenie sędziego czy test niezawisłości i bezstronności) Trybunał w przyszłości uzna za skuteczny. W chwili obecnej bowiem nie istnieje żadne orzeczenie ETPC, w którym ta kwestia byłaby przesądzona. Skarżący mają obowiązek wykorzystać tylko taki środek krajowy, który jest skuteczny w świetle ustabilizowanego orzecznictwa sądów krajowych. Nie wiemy, czy i który z tych środków zostanie za taki uznany. **Po drugie**, istnieje znaczne prawdopodobieństwo, że ETPC uzna w przyszłości, że po wejściu w życie ustawy kagańcowej taki skuteczny środek w polskim prawie po prostu nie istniał, a wprowadzenie w 2022 roku „testu niezawisłości i bezstronności” tej sytuacji nie zmieniło. Przymuszenie takie wydaje się

uprawnione w świetle sposobu, w jaki Trybunał formułuje pytania do stron w tych polskich sprawach, które już notyfikował polskiemu rządowi, a których przedmiotem jest zarzut naruszenia prawa do niezawisłego i niezależnego sądu ustanowionego ustawą z powodu udziału neosędziego w orzekaniu. W żadnej z tych spraw już przed nim zawisłych Trybunał nie pyta stron o to, czy skarżący wykorzystali krajowe środki odwoławcze dotyczące tego zarzutu.¹⁵ Takie pytanie zadaje stronom zwykle wtedy, kiedy chce rozproszyć wątpliwości co do istnienia lub skuteczności określonych środków ochrony prawnej. **Po trzecie zaś**, zgodnie z ustabilizowaną od lat praktyką orzecniczą Trybunału, żadne środki krajowe o charakterze nadzwyczajnym – w szczególności wznowienie postępowania krajowego – nie są skutecznym środkiem odwoławczym w celu spełnienia kryteriów dopuszczalności na podstawie Artykułu 35 § 1 Konwencji. Nie wydaje się prawdopodobne, aby za taki środek Trybunał zechciał – odstępując od ustabilizowanej praktyki – uznać wniosek o wznowienie postępowania karnego.

Jak widać, podział w Sądzie Najwyższym nie przebiega jedynie na linii „starzy sędziowie” i neosędziowie, ale jest też inny, związany z zaprezentowanymi stanowiskami Sądu Najwyższego co do możliwości wznowienia postępowaniu po wydaniu postanowienia o oddaleniu kasacji jako oczywiście bezzasadnej.

Jedynie na marginesie niniejszego tekstu należy wspomnieć także, że sytuacja stron jeszcze bardziej się komplikuje w odniesieniu do neosędziów sądów powszechnych, którzy brali udział w wydaniu orzeczenia w niższych instancjach. W odniesieniu do tych neosędziów sądów powszechnych ETPC nie wydał orzeczenia co do tego, czy są oni sędziami *bona fide*. Kilka spraw jednak jest zakomunikowanych, ale rozpoznanie ich jest, jak już wspomnieliśmy,

15 ETPCz. np. 36567/23 Nawrot; 13966/22 Kapica, 7663/22 Szewczyk i 19 innych; 29320/22 Owoce i Warzywa i dwie inne skargi; 5779/22 Szczepański i 8 innych skarg; 2480/22 Śliżewski i 2 inne skargi; wszystkie sprawy w HUDOC, zakładka Communicated cases.

wstrzymane w wyniku orzeczenia *Wałęsa przeciwko Polsce*. Jak wiemy, Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z dnia 2 czerwca 2022 roku, wskazał, iż „brak podstaw do przyjęcia *a priori*, że każdy sędzia sądu powszechnego, który uzyskał nominację w następstwie brania udziału w konkursie przed Krajową Radą Sądownictwa po 17 stycznia 2018 roku, nie spełnia minimalnego standardu bezstronności i każdorazowo sąd z jego udziałem jest nienależycie obsadzony w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. Taka sytuacja zachodzi jedynie w stosunku do sędziów Sądu Najwyższego, którzy otrzymali nominacje w takich warunkach”.¹⁶ Skutkuje to wydawaniem postanowień, stwierdzających niedopuszczalność wznowienia postępowania, gdzie Sąd Najwyższy wskazuje, iż niewystarczające jest wskazanie nieprawidłowości instytucjonalnej bez wykazania indywidualnych odniesień do danego neosędziego¹⁷ np. podejrzenie szybkiej ścieżki kariery za czasów rządów tzw. zjednoczonej prawicy. Podobne orzeczenia zapadły także np. w sprawach III KO 82/24 z 1 sierpnia 2024 roku, z 19 lipca 2022 roku, IV KO 134/21; z 23 kwietnia 2023 roku, IV KS 14/23.)

Takie stanowisko mogło być uważane za uzasadnione w okresie między wydaniem uchwały SN z 23 stycznia 2020 roku a wydaniem przez ETPC wyroku w sprawie *Advance Pharma*. Jednakże dwa lata później, 3 lutego 2022 roku, w wyroku tym ETPC konkludował, że powołanie neosędziów Izby Cywilnej SN było dotknięte „oczywistym naruszeniem prawa krajowego”. Dokonano go bowiem na podstawie rekomendacji neoKRS, ustanowionej na mocy ustawy zmieniającej z 2017 roku, organu, który nie zapewniał wystarczających gwarancji niezależności od władzy ustawodawczej lub wykonawczej. Zważywszy na identyczne uwarunkowania ustrojowe – a także polityczne – procedury powoływania sędziów sądów powszechnych i sędziów SN, nie wydaje się uzasadnione, aby w postępowaniu krajowym traktować tę

16 I KZP 2/22 (OSNK z. 6 poz.22)

17 V KO 133/24, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2024 roku

konkluzję wyroku *Advance Pharma* tak, jakby miała być bez znaczenia dla oceny statusu sędziów sądów powszechnych.

Dostajemy zatem od Sądu Najwyższego sprzeczne orzeczenia i komunikaty co do możliwości wznowienia postępowania zakończonego uprzednio postanowieniem o oddaleniu kasacji z udziałem neosędziego. Sprzeczność ta dotyczy zarówno tego, czy takie postanowienie kończy postępowanie w rozumieniu kpk (a więc otwiera drogę do wniosku o wznowienie), jak i tego, czy udział neosędziego w jego wydaniu jest zarzutem, który zasadnie może stanowić podstawę do wznowienia postępowania kasacyjnego. **Trudno o lepszy przykład rozchwiania systemu wymiaru sprawiedliwości, niż wydawanie – w identycznych okolicznościach faktycznych i prawnych – całkowicie rozbieżnych orzeczeń; tym bardziej, że z tymi rozbieżnościami mamy do czynienia w sądzie, na którym przy tym spoczywa ustawowy obowiązek czuwania nad jednolitością orzecznictwa.** Zgodnie bowiem z art. 1 ust. 1 pkt 1 j ustawy z 8 grudnia 2017 roku o Sądzie Najwyższym zadaniem Sądu Najwyższego jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości poprzez "zapewnienie zgodności z prawem i jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i sądów wojskowych".

Europejski Trybunał Praw Człowieka rozpoznawał sprawy, w których przedmiotem zarzutu naruszenia prawa do rzetelnego procesu było – czasem jako jedyny zarzut, a czasem obok innych zarzutów naruszenia Konwencji – to, że w podobnych okolicznościach sądy wydawały rozbieżne orzeczenia.¹⁸ Zawsze brał pod uwagę, że możliwość rozbieżności w orzecznictwie jest nieodłącznym elementem każdego systemu sądownictwa opartego na zbiorze sądów sprawujących władzę w zakresie ich właściwości terytorialnej. Takie rozbieżności mogą również pojawić się w ramach tego samego sądu. Samo w

¹⁸ Np. wyrok ETPC z 6.12.2007 r., 30658/05, Beian przeciwko Rumunii (nr 1), HUDOC, pkt 39; wyrok ETPC (Wielka Izba) z 19.12.2018 r., 20452/14, Molla Sali przeciwko Grecji, HUDOC; wyrok ETPC z 1.06.2021 r., skargi połączone 62819/17 i 63921/17, Denis i Irvine przeciwko Belgii, HUDOC, pkt 127–128.

sobie nie może to być uznane za sprzeczne z Konwencją. Wymogi pewności prawa i ochrony uzasadnionych oczekiwań stron procesowych nie gwarantują *per se* prawa do utrwalonego orzecznictwa. W istocie ewolucja orzecznictwa nie jest sama w sobie sprzeczna z prawidłowym wymiarem sprawiedliwości, ponieważ porzucenie dynamicznego i ewolucyjnego podejścia groziłoby utrudnieniem wszelkich reform lub ulepszeń.

Jednakże Trybunał sformułował pewne kryteria, którymi kieruje się przy ocenie warunków, w których sprzeczne orzeczenia sądów krajowych orzekających w ostatniej instancji stanowią naruszenie prawa do rzetelnego procesu sądowego zapisanego w art. 6 § 1 Konwencji. Kryteria te polegają na ustaleniu, po pierwsze, czy istnieją "głębokie i trwałe niespójności" w orzecznictwie; po drugie, czy prawo krajowe przewiduje mechanizmy mające na celu wyeliminowanie tych niespójności oraz, po trzecie, czy mechanizmy te zostały zastosowane i jakie były ewentualne skutki ich zastosowania w indywidualnej sprawie skarżącego.¹⁹

W omawianych przez nas powyżej okolicznościach wydaje się, że zastosowanie kryteriów sformułowanych przez Trybunał uzasadnia – przynajmniej w skargach do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – postawienie dodatkowego (oprócz udziału neosędziów w orzekaniu) zarzutu naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji – właśnie w oparciu o utrzymujące się rozbieżności w orzecznictwie w identycznych stanach faktycznych.

Można zatem przypomnieć to, co orzekł był w kwestii jednolitości orzecznictwa Naczelny Sąd Administracyjny, a ogólność tej konkluzji pozwala na jej zastosowanie także do orzecznictwa Sądu Najwyższego: „[p]rzejawem prowadzenia postępowania w sposób budzący zaufanie do organów państwa byłoby m.in. rozstrzygnięcie tożsamyh faktycznie i prawnie spraw w taki sam

19 ETPCz, Parafia greckokatolicka Lupeni i inni przeciwko Rumunii ([GC], nr 76943/11, §§ 116-118, 29 listopada 2016 r.

lub zbliżony sposób.”²⁰ Rozbieżności omówione w niniejszym tekście nie budują niestety powagi wymiaru sprawiedliwości.

Magda Krzyżanowska – Mierzewska: Radca prawna, członkini Rady OIRP Gdańsk; przewodnicząca Komisji Praw Człowieka i Prawa Publicznego. 1993-2018 - prawniczka w Kancelarii Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; 2012-2018 Przewodnicząca Human Rights Review Panel w EULEX, EU Rule of Law Mission in Kosovo; członkini Zespołu Ekspertów Prawnych Fundacji Batorego, współautorka (z Jerzym Krzyżanowskim) nagrodzonej Nagrodą Historyczną „Polityki” książki „Według ojca, według córki” (2010) i (z Aldoną Wiśniewską) „Olga, córka Wilka” (2019).

Monika Gąsiorowska: Adwokat. Absolwentka WPiA UW. Od 2003 prowadzi kancelarię adwokacką w Warszawie. Reprezentuje skarżących przed ETPC w Strasburgu w sprawach przeciwko Polsce i innym państwom. Zakończyła ponad 120 postępowań przed ETPC (m.in. *Tysiąc p-ko Polsce, R.R p-ko Polsce, P. i S. p-ko Polsce, Advance Pharma p-ko Polsce, Reczkowicz p-ko Polsce, Sierpiński p-ko Polsce, Polikayew p-ko Polsce, Zakrzewski p-ko Polsce*). Prowadzi warsztaty i wykłady dla adwokatów i aplikantów adwokackich z zakresu orzecznictwa Trybunału. W latach 2005 – 2021 członkini Komisji Praw Człowieka przy Naczelnej Radzie Adwokackiej. Od 2013 członkini Stowarzyszenia na rzecz ochrony Praworządności (poprzednio Stowarzyszenie im. Prof. Hołdy). Od 2004 współpracuje z Fundacją Federacja na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny.

20 Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 9 października 2015 r., I OSK 1378/15.